

Küylarning küyi

¹ «Küylarning küyi» — Sulaymanning küyi. □ ■

*Birinchi qisim — Muḥəbbətning baxlinixi ••••
{1:2-5:1} •••• Birinchi hatirə — toy küni üstidə
boləjan oylar {1:2-2:7} Birinchi oylinix — Xu-
lamit Sulaymanning ordisida — toy ziyapitigə
təyyarlinix {1:2-1:8} Xulamit Sulaymanoḡa səz
kılıdu*

² «U otluk aozı bilən meni səysun;

Qünki sening muḥəbbiting xarabtin xerındur. □

³ Huxpuraktur sening ətirliring;

Kuyulojan puraklık may sening namingdur;

Xunglaxka kızlar seni səyidu.

Kənglümni özünggə məḥliya kıləḡaysən —

Biz sanga əgixip yügürəyli!

□ **1:1 «xərḡ»** — bu mawzu «küy-nahxilar arisidiki əng esil küy-nahxa» degən mənədə. Sulayman jəmiy 1005 küy-nahxa yazəjan («1Pad.» 4:32). ■ **1:1** 1Pad. 4:32 □ **1:2 «U otluk aozı bilən meni səysun»** — ibraniy tilida «u aozidiki səyüxliri bilən səysun!». **«qünki sening muḥəbbiting xarabtin xerındur»** — «muḥəbbiting» ibraniy tilida köplük xəklidə bolup (muḥəbbətliring) muḥəbbətlixixning ipadə-hərikətlirini kərsitidu. 2-4-ayətning xərḡi: Muxu yərdə Xulamit toyning birinchi ziyapiti üqün təyyarlinidu. Nikah murasimi allıqəjan ötküzülgən: 2-ayəttə kızık yeri xuki, Xulamit bayanini pəkət «u» bilən baxlaydu — kim ikənlikini deməydu! Qünki səygüqi kixigə nisbətən hərdaim pəkət birdinbir «u» bar!

— Padixah meni öz hujrilirioqa ækirgøy!»□

Yerusalem qizliri Sulaymanoqa söz qilidu

⁴ «Biz sændin huxal bolup xadlinimiz;
Sening muhæbbætlingni xarabtin artuq æslæp
tæriplæymiz».□

Xulamit «Yerusalem qizliri»qa jawab qilidu

⁵ «Ular seni durusluq bilæn sæyidu».
— «Kara tænlük boløinim bilæn qirayliqmæn, i
Yerusalem qizliri!
Bærhæk, Kedarliqlarning qedirliRIDæk,
Sulaymanning pærdiliriDæk qarimæn.□
⁶ Manga tikilip qarimanglar,
Qünki qaridurmæn,
Qünki aptap meni keydürdi;
Anamning oøqulliri mændin rænjiGæn;
Xunga ular meni üzümzarlarni baqquqi kildi;

□ **1:3 «Biz sanga ægixip yügüræyli!** — bu sæzlærni Xulamit-ningki, biræk «Yerusalem qizliri»ni øzi bilæn birlæxtürüp, «biz sanga ægixip yügüræyli!» eytidu. □ **1:4 «Biz sændin huxal bolup xadlinimiz; sening muhæbbætlingni xarabtin artuq æslæp tæriplæymiz»** — bæzi alimlar bu sæzlærni «Xulamit»ka eytilidu, dæp qaraydu. Qandaqla bolmisun Yerusalem qizliri Xulamitka qoldax bolup u wæ Sulayman üqün huxal boluwatidu. □ **1:5 «Ular seni durusluq bilæn sæyidu»** — bu ayettæ Xulamit sæz qilidu. Awwalki Gæpni u Sulaymanoqa eytidu. «Ular» — muxu yærdæ Yerusalem qizlirini kærsitidu.

Xunga öz üzümzarimni baqalmioqanmən».□

Xulamit Sulaymanoqa söz qilidu

⁷ «Həy, jenim səyginim, deginə,

Padangni qəyərdə bakışən?

Uni kün qiyamida qəyərdə aram aloquzisən?

Həmrahliringning padiliri yenida qümpərdilik

□ **1:6** «**5-6-ayət** xərhi» — Yerusalem qizlirining Sulaymanni təriplixi Xulamitqa özining «qara tənlik» ikənlikini əslitidu. Uning akiliri uningdin bir yaki birqanqə qetim rənqip uni üzümzarlarda ixləxkə əwətkən. Üzümzarlarda sayə az boləqqa u «qara tənlik» bolup qaloqan. Ibraniy tilida «məndin rənjidü» wə «meni köydürdü» degən ibarilər ohxax. «öz üzümzarimni baqalmioqanmən» — bu bəlkim kəqmə mənədə bolup: «Mən hərdaim dalada boləqqa, özümni asrax, özümning güzəllikimni saqlax-bezəx, pərdəzlax waqtim yok idi» degənliktur. Kedarliklar qarwiqi həlk idi, hərdaim qedirlarda turatti. Ularning qedirliri qapqara bolsa kerək. Biraq «Sulaymanning pərdiliri» bolsa qara yaki tok rənglik boləqini bilən, biraq xübhisizki, ularning üstidə qirayliq gül-nuskiliri bar idi.

ayallardək yürüxümning nemə həjiti?» □

Sulayman Xulamitning soaliqə jawab beridu

8 «I qız-ayallar arisidiki əng güzili, əgər sən buni bilmisəng,
Padamning baska izlirini besip mengip,
Padiqining qediri yenida öz oqlakliringni

□ **1:7 «7-ayət xərhi»** — Xulamit hazır ularning awwalki muhəbbətləxkən künlirini əslitidu. Xu qaqlarda Sulayman padixah əl-yurtlarning həqiqiy əhwalini igiləx üçün padiqi kiyapitidə Xulamitning yurti, yəni Galiliyəgə kəlgən bolsa kerək. Xunga Xulamit Sulaymanni addiy bir padiqi ikən dəp oyliqan. Xulamit uningə keyüp uni izdigəndə, u padilar kəp bolqan yərlərdə (Sulaymanning «həmrəhliri» bolqan baxqa padiqlar bar yərlərdə) aylinip yürəngən. Uning ailisini, xundaqla özini izaqə qoymasliq üçün, Xulamit əzi birnəqqə qozini elip (8-ayət), padiqining kiyapitidə öz qirayini kərsətməslik üçün qümpərdə tartiwaloqan. Biraq xundaq niqablinix bilən uning kiyapiti pəhixə ayalningkigə ohxap qaloqan (toy qiliwatqan qizlar qümpərdə artkandək, pəhixə ayallar xu qaqlarda qümpərdə artatti. Ular xu turkida ərlərgə: «Mən bügün keqə sən bilən toy qiləudəkmən» dəp ipadiləytti wə həmdə əzining kim ikənlikini yoxuralaytti, əlwəttə). Əgər u «səyqən padiqi» öz padisining nədə ikənlikini eytkən bolsa, bundaqla awariqilik yaki sətlikning həjiti yok bolatti, əlwəttə. «Kün kiyamda» padisi heq kəqməy, muqim bir jayda midirimay yetixi mumkin. «...**yenida qümpərdilik ayallardək yürüxümni nemə həjiti?»** — baxqa birhil təjimişi: «Nemixə tenəp kətkən birsidək qərgiləp yürəy?»

ozuqlanduroqin».□

Ikkinchi oylinix — toy ziyapitidiki dastihan üstidə boləjan oylar •••Sulayman Xulamitqa səz kılıdu

⁹ «I səyümlüküm, mən seni Pirəwnning jəng hərwiliriəja qətiləjan bir baytaləja ohxattim;

¹⁰ Sening məngziliring tiziləjan munqaqlar bilən,

Boynung marjanlar bilən güzəldur.

¹¹ Biz sanga kümüx kəzlər quyuləjan,

□ **1:8 «I kız-ayallar arisidiki əng güzili, əgər sən buni bilmisəng,...»** — bəzi alimlar, bu jawabni «Yerusalemning kızliri» bərgən, dəp qaraydu. **«Padiqining qediri yenida əz oqlaqliringni ozuqlanduroqin»** — yaki «Padiqilarning qediriliri yenida əz oqlaqliringni ozuqlanduroqin». 8-ayətning xərhi: Bu ayətni xərhləx təs. Bizningqə mənisi bəlkim təwəndikidək bolidu. Sulayman padixahning jawabining kəqmə mənisi bar. Padixahning «məning padam»i qoylar əməs, bəlkı pütkül Yəhudıy həlki, «padamning izliri» bolsa pütün İsrailning həyt-bayram waqitlirida Yerusaleməja qıqqan izliridur, deməqci. Xunga jawabning kəqmə mənisi: «Sən mangu tegəy desəng, əmdi əz yurtungni taxlap, yat yurtta, yat əhwalda, yəni paytəht Yerusalemde (Sulaymanning «qediri»da, yəni uning ordisida, demək) turuxqa razi boluxung kerək» degənliktur. «Əz oqlaqliringni ozuqlanduroqin» degən səz, bəlkim «Mangu təgsəng, seningmu «baxqılarnı bekix» məs’uliyiting bolidu» degənliktur.

Altundin zibu-zinnətlərnı yasap berimiz».□

Xulamit Sulaymanoqa səz qilidu

¹² «Padıxah toy dastihınıda olturoqınıda, sumbul məlhımım purak qaqudu; □

¹³ Mening səyümlüküm, u mangua bir monək murməkkıdur,
U kökslırim arısıda qonup qalidu;□

¹⁴ Mening səyümlüküm mangua Ən-Gədidiki üzümzarlarda əskən bir oqunqə hənə gülıdəktur».□

Üqinqı oylınıx — toy hujrısıda boləqan oylar
{1:15-2:7} •••• Sulayman Xulamıtqa səz qilidu

¹⁵ «Mana, sən güzəl, amrıqım!

Mana, sən xundak güzəl!

□ **1:11 «(9-11-ayət) xərhı»** — qədimki zamanlarda, ottura xərkıtıki məmlıkətlərdə atlar intayın qədrılınıp, «ulaq» ornıda ıxlıtılıpla qalmastın, bəlki adəmnıng həmrahi dəp qaraləqan; Sulayman əzi atlarəqa bək amrak ıdı. Misırnıng atlırı bolsa əng esil ıdı; Pirəwnnıng atlırı Misırnıng əng esil eti bolup, qıraylık jabdu-lattı, əlwəttə. Xuningdək ayətning yənə bir nuskısı bar; Misırdıki jəng hərwilırını tartqan atlar adəttə baytallar əməs, ayoqırlar ıdı; xunga Sulayman bu ohxıtıxi bilən, bəlkim əzınıng Xulamit bilən billə boləqınıdın həyajanlanəqanlıqını kərsıtıdu. □ **1:12 «sumbul məlhımım purak qaqudu»** — «sumbul» ottura xərkıtıki nəhəyıtı huxpuraklık bırhıl əsümlük. □ **1:13 «Mening səyümlüküm, u mangua bır monək murməkkıdur»** — «murməkki» bırhıl ətır. Ayallar unı kıqıkkınə bır monək qılıp baqlap boynıəqa esıp koysa, u pütün kün hux purak qeqıp turıdu. □ **1:14 «... Ən-gədidiki üzümzarlarda əskən bır oqunqə hənə gülıdəktur»** — Qanaanda (Pələstındə) «Ən-Gədi»nıng üzümzarlırı əng esıldur.

Kəzliring pahtəklərningkidəktur!»□

Xulamit Sulaymanoğa səz kılıdu

¹⁶ «Mana, sən güzəl, səyümlüküm;

Bərħək, yeqimlik ikənsən;

Bizning orun-kərpimiz yexıldur;

¹⁷ Əyimizdiki limlar kedir dərihidin,

Wasilirimiz arqılardındur.

2

Dawami

¹ Mən bolsam Xarun otliqidiki zəpiran, halas;

□ **1:15 «(15-ayət) xərhi»** — «Kəzliring pahtəklərdək güzəl» — yaki «kəzliring pahtəklərningkidək güzəl»; yaki «pahtəklərning güzəl təbiiti əks ətkəndək» yaki «pahtəklərning qanatlırı jəwlan kıləwandək Xulamitning kəzliri oynap turatti», degən mənilərnı bildürüx mümkinqılıkı bar. Ottura xərktə kızılar bğüngə kədər yüz kışmidin sirt bədinining baxқа jaylırını degüdək kiyim-keqək bilən oriwalidiqanlıkı üqün, kız-yigitlər bir-biri bilən səzləxkəndə kizning kəzliri intayin muħim rol oynaydu, əlwəttə. İzahat: — muxu ayəttə wə təwəndə, «amriqim» degən səz ibraniy tilida dostluq degən uqumni əz iqigə alidu. Xulamit Sulaymannı wə Sulayman Xulamitni bu səz bilən əzara «dost» dəp ataydu. Dostluq həqiqiy muħəbbətning muħim bir kışmi; «qoxumqə səz»imizdə buning üstidə tohtilimiz.

Jiloqilarda oʻskan bir nilupər, halas!»□

Sulayman Xulamitqa jawab beridu

² «Tikən-jioqanlar arisidiki nilupərdək,
Mana insan qizliri arisida mening amrikim xun-
daktur!»□

Xulamit Sulayman toʻgʻruluk söz qilidu

³ «Ormandiki dərəhlər arisida oʻskan alma
dərividək,
Ooqul balilar arisididur mening amrikim.
Uning sayisi astida dilim aləmqa sөyünüp oltur-
dum;

Uning mewisi manga xerin tetidi;■

⁴ U meni xarabhaniqqa elip kirdi;

Uning üstümdə kətürgən tuoqi muhəbbəttur.□

⁵ Meni kixmix poxkallar bilən kuwwətlənglar;

□ **2:1 «(1:16-2:1-ayət) xərhi»** — öy-hujra bayan qilinonan sözlərgə qarshanda, Sulayman Xulamit üqün öz yurtini əslitidionan alahidə bir öyni yaki hujrini yasioqan (Xulamit Galiliyalik bolup, uning yurtida kedir, arqa wə qarshoqay dərəhliri kəp idi). Baxqa bəzi alimlar bu ayətləni, Sulayman bilən Xulamitning ormanlar arisida muhəbbətləxkinini kərsitidu, dəp qaraydu. Biraq Yerusalem ətrapida mundaq kedir, arqa ormanliri yoq idi. Ahirda Xulamit özini «bək addiy» dəp həs qilip, özini otlakta bolidionan kicik həm «addiy» ikki gülgə ohxitidu. □ **2:2 «(2-ayət) xərhi»** — Sulayman Xulamitning ohxitixini tiloqa elip, əsiqə bayan qilidu. Uningoqa nisbətən zəpiran yaki nilupər «addiy» bolsimu, intayin qiraylik idi: — «Manga nisbətən sening təngdixing yoq, baxqa qizlarni sən bilən (tikənlər wə nilupər otturisidikidək) heqkandaq selixturoquqiligi yoqtur».

■ **2:3** Küy. 8:5 □ **2:4 «Uning üstümdə kətürgən tuoqi muhəbbəttur»** — baxqa birhil tərjimisi: «U manga muhəbbət bilən qaridi».

Almilar bilən meni yengilandurunglar;

Qünki muhəbbəttin zəiplixip kəttim;□

⁶ Uning sol qoli bexim astida,

Uning ong qoli meni silawatidu.

⁷ I Yerusalem qizliri,

Jərənlər wə daladiki marallarning hərmiti bilən,

Silərgə tapilaymənki,

Muhəbbətning waqit-saiti bolmioquqə,

□ 2:5 «**Meni kixmix poxkallar bilən quwwətlənglar; almilar bilən meni yengilandurunglar**» — qədimki zamanlarda kixmix poxkallar wə almilar jinsiy muhəbbətni küqəytix rolloqa igə, dəp qarilatti.

Uni oyoqatmanglar, qozoqimanglar!»□

Ikkinqi hatirə: Muhəbbətlixip yürgən künlər üstidiki oylar {2:8—3:5} •••• Tətinqi oylinix — Sulaymanning ətiyazda Xulamitni yoqlap kəlgini toqiruluk oylar {2:8—2:9} •••• Xulamit Sulayman toqiruluk səzləydu

⁸ «Səyümlükümning awazi!

Mana, u keliwatidu!

Taoqlardin səkrəp,

□ 2:7 «**Muhəbbətning waqit-saiti bolmioquqə, uni oyoqatmanglar, qozoqimanglar!**» — baxqa birhil təjimi:

«waqit-saiti bolmioquqə, səyümlükümni oyoqatmanglar, qozoqimanglar! **«(3-7-ayət) xərhi»** — 3-ayəttə Xulamit Sulaymanning təriplirigə inkas qayturup, uni «»gə ohxitidu. Alma dərihi əsli Pələstin zeminida əsməydu, pəkət baxqa yurtlardin elip kelinip bəzi yərlərdə alahidə tikilgən. Xunga alma dərihi nahayiti ətiwarlıq idi, kərgənla adəmni intayin hux qiliwetətti. Bəzi alimlar «uning sayisi astida dilim aləmquqə səyünüp olturdum, uning mewisi manga xerin tetidi» degini Xulamitning Sulayman bilən bolqan jinsiy muhəbbətlixixini kərsitidu, dəp qaraydu. Baxqilar buni muhəbbətning hər təripini kərsitidu, dəp qaraydu. Nemila bolmisun alma muhəbbətning simwoli; «kixmix poxkallar» degini bolsa, jinsiy muhəbbətni qozoqaydiqan yeməklik həsablinatti. 7-ayət (muhəbbətning waqit-saiti toqrisida) üstidə üq muhım pikir bar: (1) muhəbbətning öz təbiy jəryani bolidu, baxqilar uni baldur qozoqimakqi bolsa ziyən yətküzidu; (2) (ər-hotunluk munasiwəttə) öz jorisida qizoqin muhəbbətni qozoqioqandin keyin uningə dəhli qilixqə bolmaydu; (3) jinsiy muhəbbətke qanaət qilixning imkaniyiti bolmisa, undaqta uni qozoqaxqə qət'iy bolmaydu. Bu «imkaniyət» (a) pəkət nikah qilinoqan əhwaldaBoluxi (ə) ikki tərəpkə muwapıq waqit boluxi kerək, əlwəttə. Bizningqu ayət bəlkim bu üq mənining həmmisini öz iqigə alidu.

Edirlərdin oynaqlap keliwatidu!

⁹ Mening səyümlüküm jərən yaki yax buqıdəktur;

Mana, u bizning öyning temining kəynidə turidu;

U derizilərdin qaraydu,

U pənjirə-pənjirilərdin marap baqıdu».□

Sulayman Xulamitka söz kılıdu

¹⁰ «Mening səyümlüküm manga söz kılıp mundaq dedi: —

«Ornungdin tur, amrikim, mening güzilim, mən bilən kətkin;

¹¹ Qünki mana, kix ətüp kətti,

Yamoqur yeqip tögidi, u ketip qaldı;

¹² Yər yüzidə güllər kəründi;

Nahxılar sayrax waqti kəldi,

Zeminimizda pahtəkning sadasi anglanmaqta;

¹³ Ənjür dərihi kixlik ənjürlirini pixurmaqta,

Üzüm talliri qeqəkləp öz purikini qaqmaqta;

Ornungdin tur, mening amrikim, mening güzilim, mən bilən kətkin!

¹⁴ Ah mening pahtikim, Qoram tax yeriki iqidə,

Kiya daldisida,

Manga awazingni anglatqaysən,

□ **2:9 «(8-9-ayət) xərhi»** — muxu ayətlərdə (8-9) Xulamit bəlkim Sulaymanning kəngli özige qüxkən, özini «jərən, buqə»ning süritidə qoqliqan künlərnı əsləydu. Sulayman Xulamitni yoqliqili, uning bilən ətiyazlıq mənziridin huzurlinixka həmrəh boluxka təklip qiloili kəldi (təwəndiki 10-17-ayətlərnı kərüng). Jərənlər, buqilərmu kona zamanlarda muhəbbətning simwolliri idi.

Qünki awazing xerin, jamaling yeqimliktur!»□

Xulamit Sulaymanoqa söz qilidu

15 «Tülkilærni tutuwalayli,

Yeni üzümzarlarni buzoquqi kiquk tülkilærni tutuwalayli;

□ **2:14 «(12-14-ayət) xərhi»** — Sulayman Galiliyediki ixlirini qoyup qoyup, Xulamitni yənə yoqlap berip, uni ətiazlik mänziridin billə huzurlinixqa təkliq qilidu. Yengila ətöp kətkən kix bolsa ularning muhəbbitini qilqə sowutmidi. 12-ayət üstidə; «sayrax waqti kəldi» degən ibarə ikki bisliq bolup, ikkinqi mänisi: «qatax waqti kəldi». Bu ikki bisliqliki bəlkim kəstən ixlitilgən. 13-ayət üstidə; pahtəklər insanoqa nisbətən intayin mulayim kux dəp hesablinidu, biraq «tartinqaq» bolidu. Sulayman Xulamitning kəngül sözlirini anglimakqi bolup, uning əhwalini «Qoram tax yeriki iqidə turoqan pahtək»kə ohxitidu. U Sulaymanning muhəbbiti iqidə mutlək bihətər; u hərgiz sözliridin rənjiməydu. Uning jawabi təwəndə kərülidu (15-ayət).

Qünki üzümzarlirimiz qeqəkliməktə».□

Xulamit Yerusalem qizliriqə səz qilidu

16 «Səyümlüküm meningkidur, mən uningkidurmən; U nilupərlər arisida padisini bekiwatidu».□

Xulamit Sulaymanoqə səz qilidu

17 «Tang atquqə, Kələnggilər qeqip yoxioquqə, Manga qarap burulup kəlgin, i səyümlüküm,

□ **2:15 «(15-ayət) xərhi»** — tülkilər üzümzarlarda təxüklərnı u yər, bu yərlərdə kolap, ow izdəp tal yiltizliriqə kəp ziyən yətküzidu. Biraq bu yərdiki «üzümzar», xübhisizki, əzlrining muhəbbitini kərsitidu. U ularning muhəbbitigə bəzi tosaləqu yaki dəhli boləqən ixlarnı bayqap, dərhal bu ixlarnı (məyli «kiqik» bolsimu) bir tərəp qilayli dəp ətünidu. Ular xu qaqda tehi ər-hotub bolmisimu, bundaq tosaləqularnı bir tərəp qilix baldurluq qilmaytti. Ularning muhəbbitigə tosaləqu boləqən nahayıti qong bir ix Sulaymanning əz hizmiti wə eqir məs'uliyiti boləqən boluxi mumkin. Xulamit «əzüm Sulaymannı bu hizmitini hatirjəmlik bilən orundaxqə toluq qoyuwetixim kərək» dəp qüxinidu. «nemixqə sən xunqə kəp waqit ixləysən, sən manga waqtingni ajratmaysən, sən meni səyməysən» degəndək pozitsiyə kəp ər-hotunlarning muhəbbitini buzup kəlməktə. Xunga təwəndiki 16-ayəttə, biz Sulaymanning əz hizmitini hatirjəmlik bilən qiliwatqanlıqini kərimiz. Xulamit uni: «ix bilən aldirax boləqining bilən, sən yənıla meni səyisən!» degəndək toluq ixəng bilən Sulaymannı əz ixioqə qoyuwətkən ohxaydu.

□ **2:16 «(16-ayət) xərhi»** — Xulamit Yerusalem qizliriqə, əzining Sulaymanning muhəbbiti iqidə «qoram tax yeriki iqidə turoqən pahtək»tək tolimu bihətər ikənliki toqruluq guwahliq beridu. Sulayman əzining «pada beqix» ixliri bilən hatirjəm xuqullinidu.

Hijranlik taqliri üstidin səkrəp kelidioqan jərən
yaki buoqidək boləjin!».[□]

3

*Bəxinqi oylinix — Xulamit qayta-qayta kərgən
«ayrilix» toqruluk bir qüx {3:1-3:5}*

¹ «Orun-kərpəmdə yetip, keqə-keqilərdə,
Jenimning səyginini izdəp təlmürüp yattim;
Izdidim, birək tapalmayttim;■

² Mən hazır turup, xəhərnə aylinay;
Koqilarda, məydanlarda,
Jenimning səyginini izdəymən» — dedim;
Izdidim, birək tapalmayttim;

³ Xəhərnə qarlıoquqi jesəkqilər manga uqrıdı,
mən ulardin: —
«Jenimning səyginini kərdünqlarmu?» — dəp
sorıdım.

⁴ — Ulardin ayrılıpla jenimning səyginini taptım;
Uni anamning öyigə,
Əz kərsikıda meni həmilidar boləqanning
hujrisioqa elip kirmigüqə,

□ **2:17** «(17-ayət) **xərhi**» — yukiriki ayəttə biz
«muħəbbətning ixənqi»ni kərduq. Həzir «muħəbbətning
jiddiy təlipi»ni kərimiz — huddi «tezraq ixingni tūgitip
yenimoqa kaytip kəl!» degəndək. İzahət: «Hijranlik taqliri
üstidin...» yaki ««Betər» taqliri üstidin...». «Betər taqliri»
degən taqlar bizgə naməlum; xunga tərijimizdikidək
«ayriwetix» degən mənədə boluxi mumkin. ■ **3:1** Top. 5:3

Uni tutuwelip kət'iy qoyup bərməyttim».□

Xulamit Yerusalem qizlirioqa söz kilidu

⁵ «I Yerusalem qizliri,
Jərənələr wə daladiki marallarning hərmiti bilən,
Silərgə tapilaymənki,
Muhəbbətning wəqit-saiti bolmioquqə,

□ **3:4 «(1-4-ayət) xərhı»** — bizningqə 1-4-ayətlər Xulamit Sulaymandin ayriloqan wəqitta qayta-qayta («keqə-keqilərdə») kərgən bir qüxnı bildüridu (qixta boluxı mumkin). Bu kəzqarax toşra bolsa muxu ayətlərdin biz «muhəbbətning azabliri»ni kərimiz. Sulaymandin ayrilix Xulamit üqün azablıq ix bolup, bu qüxnı kəzoqap qıqardı. Biraq bu qüx yənıla Hudadin kəlgən ohxaydu, qünki təwəndiki 6-11-ayətlərdə, Sulaymanning uni toyoqa elip ketixkə kəlgənlikı bilən əməlgə axurulidu. Bu qüxtin yənə xuni bilələymizki, Xulamit Galiliyədə turuwatqan məzgildə, Sulayman əzidin wəqitlik (qixta) ayriloqan wəqitta, qongqur oylinidu wə Yerusalemda uqraydioqan barlıq sinaklaroqa yüzlinixkə təyyar turidu. U Sulaymanoqa yatlıq boluxqa təyyar idi. Xühşisizki, u Sulayman bilən toy qilip, Yerusalemda turuqanda uni: «U pəqət «pəhixə ayal»dək Sulaymanning baylıqliri üqün uningoqa yatlıq boluqan, halas, degüqilərmu az bolmaydu. Qüxtə kərülgən «jesəkqilər» xundaq gumanda boluqan kixilərgə wəkil boluxı mumkin. Ləkin qüxtə u ularning əzığə boluqan gumanlirioqa pisənt qilmay, yənıla Sulaymannı izdəydu. 3- wə 4-ayəttə Xulamitning qüxidə tartqan dərdi kərünüdu: huddı u: «Yarimni tapay dəp xəhərnı aylinay» deginidək, ləkin nətijisi əksiqə bolup, uningoqa «xəhərnı aylinidioqan» kəzətqilər uqrap qalidu (ıbraniy tilida «taptı»). Bəlkim qüxidə ular Xulamitnin: «Nemixqa bu qız tün keqidə aylinidu? Pəhixə ayal ohxaydu» dəp gumanlanuqan boluxı mumkin (bundaq ix ikkinqi kətim qüxidə yənə kərünüdu — 5-bab, 2-7-ayətlərdə).

Uni oyoqatmanglar, kozoqimanglar».□

Üqinqi hatirə: Ər-ayal bolup birlixix üstidiki oylinixlar {3:6-5:1} •••• Altinqi oylinix — Toyoqa səpər {3:6-3:11} •••• Yerusalem qizliri söz qilidu
⁶ «Bu zadi kim, qəl-bayawandin keliwatқан? Is-tütək tüwrükliridək, Mürməkki həm məstiki bilən puritiloqan, Ətirpuruxning hərhil ipar-ənbərliri bilən puritiloqan?»□

Xulamit qizlaroqa jawab beridu

⁷ «Mana, uning təhtirawani,
 U Sulaymanning öziningdur;
 Ətrapida atmix palwan yürüdü,
 Ular İsraildiki baturlardındur.
⁸ Ularning həmmisi öz kiliqi tutuqluq,
 Jəng kiliqqa tərbiyiləngənlərdur;
 Tünlərdiki wəswəsilərgə təyyar turup,
 Həmmisi öz kiliqini yanpixioqa asidu».□

Xulamit səzlrini dawam qilidu — Sulayman-ning toy keqisigə təyyarlioqan kariwiti

□ **3:5 «(5-ayət) xərhı»** — Xulamit muhəbbətning dərdini tetip baqqandin keyin, «muhəbbətning waqit-saitı»ning muhimlikini tehimu bilip yətti. □ **3:6 «(6-ayət) xərhı»** — bu ayət Sulaymanning Xulamitni yurti Galiliyədin toyoqa elip kelixini, yəni Sulayman uningə əwətkən təhtirawanoqa olturup, Yerusalemoqa səpər qiləanlikini kərsətsə kerək (7-ayətni kəring). □ **3:8 «(7-8-ayət) xərhı»** — Sulayman Xulamitni Yerusalemoqa, yəni toyoqa bihətər elip kelix üqün, xu atmix ləxkirining muhəpizətqilikidə təhtirawan bilən kəlgən.

9 «Sulayman padixah o'zi üqün alahidə bir xahənə sayiwənlik kariwat yasioqan; Liwandiki yaoqalardin yasioqan.

10 Uning tüwrükliri kümüxtin, Yölənqüki altundin, Selinqisi bolsa sösün rəhttin; Iqi muhəbbət bilən bezəlgən, Yerusalem kızliri tərpidin.

11 Qiqinglar, i Zion kızliri, Sulayman padixahqa qarap bekinglar, Toy boləqan künidə, Kəngli huxal boləqan künidə, Anisi uningəqə tajni kiygüzgən kiyapəttə uningəqə qarap bekinglar!»□

4

Yəttinqi oylinix — toy keqisi •••• Sulayman Xulamitqa səz qilip uni mahtaydu

¹ «Mana, sən güzəl, səyümlüküm!

□ **3:11 «(9-11-ayət) xərhi»** — Yəhudiylarning toyliri uyqurlaning toyioqə ohxap ketidu. Asasən 5 baskuqi bar: — (1) tohtam — adəttə yigitning əlqisi wə kızning ata-aniliri bilən tohtam tüzidu. Sulayman öz-əzigə əlqi bolup Xulamitning akiliri bilən tohtam qiləqan ohxaydu (4-oylinixni kərüng). (2) toyəqə səpər. Yigit o'zi kızni toyəqə apirixqa kelidu. (3) nikah murasimi (6- wə -12-oylinixni kərüng) (4) toy ziyapiti (bəzi waqitlarda bir həptigə sozulidu) (1- wə 2-oylinixni kərüng) (5) toy keqisi (3- wə 7-oylinixni kərüng) Bəzi alimlar, bu «kariwat»ni Sulaymanni kətüridioqan «təhtirawan» yaki «xahənə hərwa» dəp qaraydu. Birəq bizningqə bu təhtirawan yukirida bayan qilinəqan ibranij tilidiki 9-ayəttiki «appiriyon» degən, sayiwənlik kariwatni kərsətsə kerək.

Mana, sən güzəl!
Qümpərdəng kəynidə kəzliring pahtəklərdək
ikən,

Qaqliring Gilead teoqi baqrida yatқан bir top
oqkilərdəktur.□

² Qixliring yengila yuyuluxtin qiqқан kirkiloğan
bir top qoylardək;

Ularining həmmisi qoxkezək tuoqanlardin,
Ular arisida heqbiri kəm əməstur.□

³ Ləwliring pərəng tal yiptək,

Gəpliring yekimliktur;

Qümbiling kəynidə qekiliring parqə anardur.

⁴ Boynung bolsa,

Qoralhana boluxқа təyyarlioğan Dawutning mu-
naridəktur,

Uning üstigə ming qalkān esikliktur;

Ularining həmmisi palwanlarning siparliridur.□

⁵ Ikki kəksüng huddi ikki maraldur,

Nilupər arisida ozukliniwatқан jərənning
qoxkezəkliridəktur;

□ **4:1 «Qümpərdəng kəynidə kəzliring pahtəklərdək
ikən»** — toy qilidioğan künidə qiz qümpərdə artidu. □ **4:2**

«Ular arisida heqbiri kəm əməstur» — yaki «ular
arisida heqbiri tuoqmastur». □ **4:4 «Qoralhana boluxқа**

təyyarlioğan Dawutning munaridəktur» — baxқа birhil
təjimi: «Pələmpəylik qilinoğan Dawutning munaridəktur».

«izahət» — kona zamanlarda «wətəndin ayriloğan ləxkərlər»
məlum xəhərgə yaki məmlikətkə qayil bolqanda, xu xəhərgə
boloğan sadikliğini bildürux üçün qalkānlirini xəhərninǵ sepil-
ida yaki munarlirida esip qoyatti («Əz.» 27:11ni kərüng).
Xunga Sulaymanning bu sözliri: «Sening güzəllikinǵ xundakki,
ming ləxkərninǵ qayilliqioǵa, sadikliqioǵa erixküdəktur» degən
mənidə. Yənə kelip bəkim Xulamitning boynioǵa kəpligən
marjanlar esikliq boluxi mumkin. «Sipar» kiqik qalkāndur.

⁶ Tang atkuqə,
 Kəlanggilər keqip yokiouqə,
 Mən özümni murməkkə teoioqə,
 Məstiki dəngigə elip ketimən.□
⁷ Sən pütünləy güzəl, i səyümlüküm,
 Səndə heq daq yoktur».

Sulaymanning təklipi

⁸ «Liwandin mən bilən kəlgin, i jərəm,
 Mən bilən Liwandin kəlgin —
 Amanah qoqqisidin qara,
 Senir həm Hərmon qoqqiliridin,
 Yəni xirlar uwiliridin,
 Yilpizlarning taqliridin qara!»□ ■

Sulaymanning səzining dawami

⁹ «Sən kənglümni alamət səyündürdäng, i
 singlim, i jərəm,
 Kəzüngning bir ləp qilip qarixi bilən,
 Boynungdiki marjanning bir tal həlkisi bilən,

□ **4:6** «Tang atkuqə, kəlanggilər keqip yokiouqə, mən özümni murməkkə teoioqə, məstiki dəngigə elip ketimən» — Sulayman bəlkim pütün keqi Xulamitning toluk bədinidin huzurlanmaqçi. □ **4:8** «**(8-ayət) xərhi**» — bəzi alimlar, bu sözlər jinsiy muhəbbətning yukiri pəllisini ipadiləydu, dəp qaraydu. Buning mumkinçiligi bar boləjini bilən, biz yənə bu sözləni Sulaymanning səyümlüki bilən billə öz padixahliqining kəng zemini wə həywigə Hərmon teoqi (Pələstindiki əng egiz taq)ning əng egiz qoqqiliridin nəzər selixqa boləjan arzusini ipadiligən, dəp qaraymiz. Sulaymanning bu təklipi yawayi həywanlarning xu yərləni makan qiloqanliqi tūpəylidin hətərlək ix bolidu, əlwəttə! ■ **4:8** Yuh. 17:24; Əf. 1:15-23

Kenglümni sөyüdürdüng.

¹⁰ Sening muhəbbiting nemidegən güzəl,

I singlim, i jөрәм!

Sening muhəbbətliring xarabtin xunqə xerin!

Sening ətirliringning puriki hərқандақ tetitқudin pəyzidur!□

¹¹ Ləwliring, i jөрәм, hərə kənikidək temitidu,

Tiling astida bal wə süt bar;

Kiyim-keqəkliringning puriki Liwanning purikidur;□

¹² Sən peqətləngən bir baqдursən, i singlim, i jөрәм!

Etiklik bir bulaq, yepiklik bir fontandursən.□

¹³ Xahliring bolsa bir anarlik «Erən baqқisi»dur;

Uningda қimmətlik mewilər,

Henə sumbul əsümlükliri bilən,□

¹⁴ Sumbullar wə iparlar,

□ **4:10 «Sening muhəbbiting nemidegən güzəl, i singlim, i jөрәм!»** — Sulayman Xulamitni «singlim» dəp qaqiridu (12-ayəttimu): — (1) kədimki zamandiki bəzi xeirlarda axiq-məxuklar bir-birini «aka, singlim» dəp qaqiratti; (2) ot-tura xərқtiki bəzi jəmiyyətərdə mətiwər kixilər öz əmrigə almaqқи bolqan қizоқа jəmiyyətning yukiri təbikisidin orun aloquzux üqün yaki nikaқini tehimu «kapalətlik» қilix üqün uni awwal «singlim» dəp «beқiwalatti». □ **4:11 «Kiyim-keqəkliringning puriki Liwanning purikidur»** — «Liwanning puriki» ormanliqlarning hux puriki, əlwəttə. □ **4:12 «Sən peqətləngən bir baqдursən, i singlim, i jөрәм! Etiklik bir bulaq, yepiklik bir fontandursən»** — Sulaymanning Xulamitni mahtixi xuki, Xulamit özini heqқандақ baxқа adəmgə bərməy, pəқət bolqusi ər üqün pak saqlap kəldi. □ **4:13 «Uningda қimmətlik mewilər, henə sumbul əsümlükliri bilən,...»** — ətirlər toqruluk: «sumbul» birhil huxpuraklik əsümlük.

Kalamus wə qowzakdarqin,
Hərhil məstiki dərəhliri,
Murməkkə, muəttər bilən həmmə esil tetitkular
bar.□

¹⁵ Baqlarda bir fontan sən,
Hayatlik sulirini beridioqan, Liwandin aqidioqan
bir bulaksən».□

¹⁶ «Oyoqan, ximaldiki xamal;
Kəlgin, i jənubtiki xamal!
Mening beqim üstidin uqur otkəy;
Xuning bilən tetitkuliri sirtka purak qaqidu!
Səyümlüküm öz beqioqa kirsun!
Əzining qimmətlik mewilirini yesun!»□

5

Xulamit Sulaymanoqa jawab beridu

□ **4:14** «**Sumbullar wə iparlar, kalamus wə qowzakdarqin, ... murməkkə, muəttər bilən...**» — ətirələr toqruqluk; «kalamus» birhil qomuxka ohxaydioqan əsümlükün qikidu. «murməkkə» wə «qowzakdarqin» adəttə məlum dərəhlərlərin qowzikiyin elinidu. «Muəttər» birhil əsümlükning yopur-makliridin elinidu. □ **4:15** «**Liwandin aqidioqan bir bulaksən**» — yaki «Liwandin aqidioqan bir kuduxsən». «**(9-15-ayət) xərhi**» — 11-15-ayətlərdə Sulayman səyümlükini qiraylik baqioqa, hətta «Erən baqioqisi» («Behix»)ning əzige ohxitidu. U yənə Xulamitning pütün bədinidin huzurlanmaqci ikənlikini bildüridu. □ **4:16** «**(16-ayət) xərhi**» — Xulamit Sulaymanning deginidək əzini uningə toluq bərməkci bolup, muhəbbətlixixkə təklip kilidu. «Ximal xamili» bolsa salqin, adəmni yengilənduridu; «jənub xamili» bolsa adəmni illitip rahət beridu. (Pələstin üqün «xərək xamili» qorkunqluk, həmmə nərsini kurutiwetidu).

1 «Mən öz beoqimoğa kirdim,
Mening singlim, mening jorəm;
Murməkkəmnı tetitkulum bilən yiqdim,
Hərə kənikimni həsilim bilən yedim;
Xarabimni sütlirim bilən iqtim».

«Dostlirim, yənglar!
Iqinglar, kənglünglər halioqanqə iqinglar, i axik-
məxuklar!»□

Ikkinqi kışim {5:2-8:14} ••• Ər-ayalliq muhəbbəttiki yaxilixlar — muhəbbətning yengi ipadiliri ••• Tətinqi hatirə — Muhəbbətni rət qilix toqrisidiki bir qux — u toqruluk oylinixlar {5:2-6:9} ••• Səkkizinqi oylinix — Xulamitni başkan qorkunqluk qux {5:2-6:3} ••• Xulamit səz qilidu — uni kara basidu

2 «Mən uhlawatattim, birak kənglüm oyqak idi:

—

— Səyümlükümning awazi!
Mana, u ixikni kəkiwatidu: —

□ 5:1 «Mən öz beoqimoğa kirdim, ... murməkkəmnı tetitkulum bilən yiqdim, hərə kənikimni həsilim bilən yedim; xarabimni sütlirim bilən iqtim» — Sulayman Xulamitning təklipini qobul qilip uning bilən toluq muhəbbətlixidu. «Dostlirim, yənglar! Iqinglar, kənglünglər halioqanqə iqinglar, i axik-məxuklar!» — bu səzləni bəlkim Yerusalem qizlirningkidur. Ular (yaki toy qoldaxliri) axik-məxuklarning muhəbbəttin huzurlinixlirini toluq qollaydu. Ularning (Yerusalem qizlirining) qollixi bilən Hudaning hər bir ər-ayalning otturidiki muhəbbətini, jümlidin jinsiy muhəbbətini təstiklaydioqanliqi kərsitilidu; qünki u əzi bu ixlarni yaratkan.

— «Manga eqip bær, i singlim, i amrikim;
Mening pahtikim, mening oqubarsizim;
Qünki bexim xəbnəm bilən,
Qaqlirim keqidiki nəmlik bilən həl-həl bolup
kətti!»■

³ «Mən təxək kiyimlimni seliwətkən,
Qandakmu uni yənə kiyiwalay?
Mən putlimni yudum,
Qandakmu ularni yənə buloqay?»

⁴ Səyümlüküm qolini ixik təxükidin tıkti;
Mening iq-baqrilirim uningə təlmürüp kətti;

⁵ Səyümlükümgə eqixka qoptum;

Qollirimdin murmækki,
Barmaklimdin suyuq murmækki temidi,
Takakning tutquqliri üstigə temidi;

⁶ Səyümlükümgə aqtim;

Biraq səyümlüküm burulup, ketip qaloqanidi.

U söz qiloqanda rohim qikip kətkənidi;

Uni izdidim, biraq tapalmidim;

Uni qakirdim, biraq u jawab bərmidi;□

⁷ Xəhərnı aylinidıoqan jesəkgilər meni uqritip
meni urdi, meni yarilandurdi;

Sepillardiki kəzətgilər qümpərdəmni məndin
tartiwalıdı.

⁸ I Yerusalem kızlırı, səyümlükümni tapsanglar,

Uningə nemə dəysilər?

Uningə, səygining: «Mən muhəbbəttin

■ 5:2 Top. 5:3 □ 5:6 «U söz qiloqanda rohim qikip kətkənidi» — baxka birhil tərjimisi: «U burulup kətkəndə rohim qikip kətkənidi».

zəiplixip kəttim! — dedi, dənglar».[□]

Yerusalem qizliri Xulamitka səz qilidu

⁹ «Sening səyümlüküngning baxқа bir
səyümlüktin қандақ artuқ yeri bar,
I, ayallar arisidiki əng güzili?
Sening səyümlüküngning baxқа bir
səyümlüktin қандақ artuқ yeri bar? —
Sən bizgə xundaқ tapiloқanoқu?».

{Xulamit jawab beridu}

¹⁰ «Mening səyümlüküm ap'aқ wə parkirақ,
yürəklіk əzimət,

[□] **5:8 «(2-8-ayət) xərhi»** — Xulamit қара baskan bu qüxni kərgəndə Sulayman bilən allıқақан toy қилоқан bolsa kerək. Uning qüxidə bolоқан inkasi wə təkəzzasini 2:17də wə 4:1-3də hatiriləngən birinқи qüxidiki pozitsiyəsi bilən selixturоқanda tüptin ohximaydu. Bəlkim qüx Xulamitning һayatining əməliy əһwalini, yəni uning Sulayman bilən əməliy muһəbbitini əks əttürgən; qüxtə kərүngən bəzi ixlar, xübhısızki, Sulaymanning muһəbbitining, bolupmu jinsiy muһəbbət jəһəttə Xulamitқа bolоқан tələplirini kərsitidu. U sөyginining muһəbbitigə yaki muһəbbitining tələplirigə anqə səzgür bolmaydioқan bolup қaloқan ohxaydu. Bu səzgürsizlik ularning muһəbbitigə intayin һətərlik idi; Xulamitning qüxidə Sulayman ketidu. Xuning bilən Xulamit qüx kərүx bilən muһəbbətning қimmətlikini bilip yetip, ixlarni yaxxilaydu. Yənə muһim bir ix diққitimizgə ərziyduki, qüxtə wə əməliy turmuxta, Sulayman (ərkək bolоqini bilən, padixah bolоqini bilən, pəyoғəmbər bolоqini bilənmu) һəққақан Xulamitni «muһəbbət»kə zorlimaytti, bəlkі Xulamitning əzi bilən muһəbbətlixixini tələp қilatti. 7-ayəttə: Qüxidiki jesəқqilər uni pаһixə ayal dəp қariоаққа, uningоға xundaқ muamilə қilip, qümpərdini uningdin tartiwalidu.

On ming arisida tuoqdək kərünərliktur;□

11 Uning bexi sap altundindur,

Budur qaqliri atning yaylidək,

Taoq kaqisidək qara.

12 Uning kəzliri ekinlar boyidiki pahtəklərdək,

Süt bilən yuyuloqan,

Yarixikida qoyuloqan;□

13 Uning məngziliri bir təxtək puraklıq

əsuümlüktəktur;

Aynioqan yekimlik güllüktək;

Uning ləwliri nilupər,

Ular suyuq murməkkini temitidu;□

14 Uning kolliri altun turubilar,

Iqigə beril yaqutlar quyuloqan.

Qorsiki nəqixlik pil qixliridin yasalqan,

Kək yaqutlar bilən bezəlgən.

15 Uning putliri mərmər tüwrüklər,

Altun üstigə tikləngən.

Uning salapiti Liwanningkidək,

Kedir dərəhliridək kərkəm-həywətliktur.

16 Uning aqzi bəkmü xerindur;

Bərək, u pütünləy güzəldur;

Bu mening səyümlüküm, —

□ 5:10 «Mening səyümlüküm ap'ak wə parkirak, yürəklik əzimət,...» — baxqa birhil təjimişi: «Səyümlükümning yüzining aq yeri ap'ak, kızil yeri kıpkızil...». □ 5:12

«Yarixikida qoyuloqan» — yaki «yaqutlardək bezəkkə beki-tilgən». □ 5:13 «Uning məngziliri bir təxtək puraklıq

əsuümlüktəktur; aynioqan yekimlik güllüktək; uning ləwliri nilupər, ular suyuq murməkkini temitidu» — ayətnin ibraniy tilini qüxinix səl təs, baxqa təjimiliri uqrixi mumkin. Nemila bolmisun tetitku wə huxpuraklıq əsuümlük baqliri ottura xərktə intayin az idi, kimmətlik idi.

Bərhək, bu mening amrikim,
I Yerusalem qizliri!»□

6

Yerusalem qizliri sөzlөydu

¹ «Sening sөyümlüküng nөгө kәtkәndu,
Kız-ayallar arisida әng güzәl boluquı?
Sening sөyümlüküng qәyәrgә burulup kәtti?
Biz sән bilән billә uni izdәyli!»□

Xulamit ularoға jawab beridu

² «Mening sөyümlüküm өз beoıoға qüxti,
Tetitku otyaxlıklarоға qüxti.
Baqlarda ozuklinixқа,
Nilupәrlәrni yioıxқа qüxti.
³ Mән mening sөyümlükümningkidurmән,
Wә sөyümlüküm meningkidur;

□ **5:16 «Uning aozı bәkmu xerındur»** — bu bәlkim gәp-sөzlirining tatlılıkını kәrsitidu. «**(9-16-ayәt) xәrhı**» — Xulamit hәzir baxqılarning aldida sөyginini mahtaxtin hәq tartınmaydu. U hәzir «qoram taxta yoxurunоan pahtәk»tin kәp dadil bolup kәtti! □ **6:1 «Sening sөyümlüküng nөгө kәtkәndu, kız-ayallar arisida әng güzәl boluquı? biz sән bilән billә uni izdәyli!»** — Yerusalem qizlirining 5:9-ayәttiki mazak wә gumanliri pütünlөy yokıdi.

U öz padisini nilupərlər arisida baqıdu»□

Tokquzinqi oylinix — Sulaymanning Xulamitka qaytip kelixi — Xulamitni qayta mahtixi {6:4-6:9} •••• Sulayman Xulamitka söz qilidu

⁴ «Sən güzəl, i sөyümlüküm, Tirzah xəhiridək güzəl;

Yerusalemdek yekimlik,
Tuqlarni ketürgən bir koxundək
həywətliktürsən;□

⁵ Ah, kəzliringni məndin kətküzgin!

Qünki ular mening üstümdin oqalib keliwatidu;
Qaqliring Gilead teqi baqrida yatқан bir top
oqkilərdəktur.

⁶ Qixliring yengila yuyuluxtin qikқан kırkiloqan
bir top qoylardək;
Ularning həmmisi koxkezək tuoqanlardındur;

□ **6:3 «(2-3-ayət) xərhi»** — adəttə bu muhəbbət xeiridə «baq» Xulamitning bədinini yaki ularning muhəbbitining özini kərsitidu. Muxu yərdə «baq» Sulayman Xulamitka muhəbbitini kərsətməktə, uning bədinidin yənə huzurlanmaқта, dəp qaraymiz. Xulamitning Sulaymanning özigə baqlioqan muhəbbitigə ixənqi kamil: 2:16də u: «sөyümlüküm meningkidur, mən uningkidurmən» dəydu; hazır uningoqa nisbətən səyginining özigə əməs, bəlki özining uningoqa təwə boləqanlıqı əng muhim ixtur. **«U öz padisini nilupərlər arisida baqıdu»** — baxқа birhil tərjimisi: «u nilupər arisida ozuklinidu». Biraқ nemila bolmisun buning kəqmə mənisi tərjimimizningkidək bolidu — demək, Sulayman Xulamitning bədinidin huzurlanmaқта. □ **6:4 «Sən güzəl, i sөyümlüküm, Tirzah xəhiridək güzəl»** — Tirzah xəhiri intayin güzəl idi. Sulaymanning dəwridin keyin u Israilning ximaliy padixahliқining waқitliқ paytəhti boldi («1Pad.» 15-bab).

Ular arisida heq̄biri kəm əməstur;□

⁷ Qümbiling kəynidə qekiliring parqə anardur.

⁸ Atmix hanix, səksən kenizəkmu bar;

Kızlar sanaxsiz;□ ■

⁹ Birax mening pahtikim, oqubarsizim bolsa birdinbirdur;

Anisidin tuoquloqanlar iqidə təngdaxsiz boluqı, Özini tuoqıuqining tallıoqinidur.

Kızlar uni kərüp, uni bəhtlik dəp ataxtı,

Hanixlar wə kenizəklərmi kərüp uni mah-taxtı».□

Bəxinqi hatirə — Yezida dəm elix — Galiliyəgə qaytix {6:10-8:14} •••• Oninqi oylinix - ««Maḥanaim», yəni «ikki bargah» ussuli» {6:10-7:10} •••• {Yerusalem kızliri səz qilidu}

¹⁰ «Təng səhər jahanoqə qarıoqandək, Aydək güzəl, aydingdək roxən, İllik kuyaxtək yoruk,

□ **6:6** «Ular arisida heq̄biri kəm əməstur» — yaki «ular arisida heq̄biri tuoqmastur». □ **6:8** «Atmix hanix, səksən kenizəkmu bar; kızlar sanaxsiz» — «hanix»lar toluk ayal dərjisiyə, «kenizəklər» hərəmdiki «kiqik hotun» dərjisiyə, «kızlar» kəlgüsüdiki kenizəklər idi. Bularning sanlırioqə qarıoqanda

Sulayman padixahlıqining dəslipidila Xulamitni öz əmrigə aloqanıdi. Keyin uning 700 ayali, 300 keniziki boluqan («1Pad.» 11-babni kərüng). Biz bu ix üstidə «qoxumqə səz»imizdə tohtilimiz. ■ **6:8** 1Pad. 11:3 □ **6:9** «(4-9-ayət) xərhi» —

Sulaymanın bu qetimki Xulamitni mahtıoqan bəzi səzliri toy keq̄sididikigə ohxax boluqini bilən, yengidin qoxuluqan mahtaxlıri tehimu küqlük. U yənə Xulamitni kədirləydu, tehimu mahtaydu. Sulaymanın uningə baqlıoqan muhəbbiti uning «əlqəmğə yətkənliki»gə asaslanoqan əməs.

Tuolarni ketürgən qoxunlardək həywətlik boluqı kimdur?»□

Xulamit Yerusalem qizlirioqa söz qilidu

¹¹ «Meoqizlar beoqioqa qüxtüm,
Jiloqidiki gül-giyahlarni körüxkə,
Üzüm telining bihlioqan-bihlimioqanlikini
körüxkə,
Anarlarning qeqəkligən-qeqəklimigənlikini
körüxkə;
¹² Birak bilə-bilməy,
Jenim meni ketürüp,
Esil həlqimning jəng hərwiliri üstigə
qoyoqanikən».

Yerusalem qizliri yənə Xulamitni mahtap söz qilidu

¹³ «Kaytkin, kaytkin, i Xulamit —

□ **6:10 «(10-ayət) xərhı»** — Xulamit hazır Sulaymanning muhəbbitining təsiridə ixənqkə toloqan, küqlük zat bolup qıktı. **«Tang səhər jahanoqa karioqandək»** — baxqa birhil təjimisı: «Tang səhərdək nurluk körüngən,...» □ **6:12 «(11-12-ayət) xərhı»** — Xulamit yənə kəmtərlik bilən bundak mahtaxlaroqa jawab beridu; u birdinla hanix boloqan bolsimu, uning öz həlqigə baqlioqan həriti burunkidəkla qongkurdur («mening esil həlqim», dəydu). U tuyuksiz səhralik qız Salahiyitidin hanixlik ornioqa qıkkanda heq adətlinəlmigən. Əksiqə, u xu ətigəndila «jiloqidiki gül-giyahlarni körüxkə, meoqizlar beoqioqa qüxkən» idi, qünki bular bəlkim uningə öz yurti Galiliyəni əslitidu. 12-ayətni ibranıy tilida qüxinix bək təs, baxqa kəp təjimiliri uqrixı mumkin. Uning mənisı bizningqə qandakla bolmisun uning tuyuksiz yukiri orunoqa ketürülüxi bilən baqliktur.

Qaytqin, qaytqin, bizning sanga qariorumiz bardur!»

«Silər Xulamitning nemisigə qariorunglar bar?»

«“Ikki bargah” ussuloqa qüxkən waqtidikidək uningota qaraymiz!»□

7

Sulayman Xulamitqa söz qilidu •••• Xulamit Sulayman üqün «ikki bargah» ussulini oynaydu

¹ «I xahzadining kizi,

Kəxliringdə sening kədəmliring nemidegən güzəl!

Toloqian yampaxliring gəhərlərdək,
Qewər hünərwən qolining hüniridur.□

² Kindiking yumulak bir kədəhtur;

Uning əbjəx xarabi kəm əməs;

□ **6:13 «Silər Xulamitning nemisigə qariorunglar bar?»** — bu sözlərni Xulamit eytidu. «**“ikki bargah” ussuloqa qüxkən waqtidikidək uningota qaraymiz!**» — bu sözlərni Yerusalem kizliri eytidu. «Ikki bargah» — Ibraniy tilida «Maḥanaim» degən yəni kərsitixi mumkin. «Ikki bargah» ussul bəlkim muhəbbətni ipadiləydiqian bir ussul idi. Izahat: — Kiz muxu yərdə «Xulamit» (xulamlik kiz) dəp atilidu. U bəlkim Galiliyədiki «Xunəm» degən xəhərdin kəlgən. «Xunəm» keyin «xuləm» dəp ataloqan. «Xulamit» yaki «xulamlik» degənni baxka bir mənisi «Sulayman hanim»; yəni bir mənisi «kamil boluqi». Muxu yərdə u yənə mahtaxlarota kəmtərlik bilən jawab beridu. □ **7:1 «Kəxliringdə sening kədəmliring nemidegən güzəl!»** — yaki «kəxliringdə sening putliring nemidegən güzəl!».

Korsiking buoʻday dōwisidur,
Ətrarioʻa nilupərlər olixidu.□

³ Ikki kōksüŋ ikki maraldək, jərənning
qoxkezikidur;

⁴ Boynung pil qixliridin yasaloʻan munardur;
Kəzliring Bat-Rabbim qowuqi boyidiki Həxbon
kəlqəkliridək,

Burnung Dəməxkkə qaraydioʻan Liwan munar-
idəktur;

⁵ Üstüŋdə bexing Karməl teoʻidək turidu;
Bexingdiki ərümə qaqliring səsün rəngliktur,
Padixah büdür qaqliringning məhbusidur.□

⁶ I səyginim, huzurlar üqün xunqə güzəl, xunqə
yekimliktursən!

⁷ Sening boyung palma dərihidək,
Kəksüŋ üzüm oʻunqiliridəktur.□

⁸ Mən: — «Palma dərihi üstigə qikimən,
Xahlirini tutup yamiximən;
Kəksiliring dər wəqə üzüm tal oʻunqiliridək,
Burnungning puriki almilardək, tanglayliringn-

□ **7:2 «Kindiking yumulak bir qədəhtur»** — bəzi alimlar «kindiking» degən səz jinsiy yolini, yaki tənning təwən qismini kərsitidu, dəp qaraydu. Undak bolsa Xulamit Sulayman aldida yalingaq bolup ussul oynaydu. «...uning əbjəx xarabi kəm əməs;..» — «əbjəx xarab» Pələstində adəmnı əng məst kilidioʻan xarab hesablinatti. □ **7:5**

«Padixah büdür qaqliringning məhbusidur» — uluq Sulayman padixah yezidiki bir kizōa «əsir boldi!» Muħəbbətning küqi zordur! □ **7:7 «Sening boyung palma dərihidək,**

kəksüŋ üzüm oʻunqiliridəktur» — «palma dərihi»ning əzi ünümlük, hōsulluk dərəh hesablinidu. Xulamit egiz boyluk wə zilwa, «hōsulluk» dəp qaraloʻan ohxaydu.

ing tæmi æng esil xarabdæktur...».[□]

Xulamit söz qilip, Sulaymanning gepini dawamlaxturidu
9

«...mening søyümlükümning gelidin silik øtüp, Læwlær, qixlardin teyilip qüxsun...! [□]

¹⁰ Mæn mening søyümlükümningkidurmæn, Uning tækazzasi manga qaritilidu».[□]

On birinçi oylinix — Xulamitning øz yurtini yoqlaxqa boloqan arzusi •••• {7:11-8:4} •••• Xulamit söz qilidu

¹¹ «I søyümlüküm, keløyli, Etizlarøqa qikayli;

[□] **7:8 «Palma dærihi üstigæ qikimæn, xahlirini tutup yamiximæn; køksiliring dærwækø üzüm tal øunqiliridæk...»**

— palma dærihining hormilirini üzük yaki güllirini qanglaxturüp mewilik qilix üqün uningøqa yamixip qikixi keræk. Sulayman bu øhxitixta bækim ikkila mænisini køqmæ mænidæ ixlitidu. Hæzir Xulamit bilæn jinsiy munasiwæt øtküzükæ baxlaydu. «...burnungning purikø almilardæk, tanglayliringning tæmi æng esil xarabdæktur...» — «almilar» degønning baxqa birhil tærximisi «ørukler». [□] **7:9 «...mening søyümlükümning gelidin silik øtüp, læwlær, qixlardin teyilip qüxsun...!»**

— ibranij tilida qüxinix bæk tæs, baxqa køp tærximiliri uqrixu mumkin. Lekin øumujij mænisi enikki, Xulamit Sulaymanning «muhebbætlixøyli» degøn tælipigæ inkas qayturup, toluk købul qilidu. [□] **7:10 «(1-10-ayæt) xærhi»** — 9-10-ayættæ Xulamit Sulaymanning «muhebbætlixøyli» degøn tælipigæ inkas qayturup, toluk købul qilidu.

Yezilarda tünəp keləyli,□

12 Üzümzarlikka qikixka baldur orundin turayli,
Üzüm tallirining bihlioqan-bihlimioqanlikini,
Qeqəklarning eqiloqan-eqilmioqanlikini,
Anarlarning bərk urəqan-urmioqanlikini kərəyli;
Axu yərdə muhəbbətlirimni sanga
beoixlaymən.

13 Muhəbbətgüllər axu yərdə öz purikini puri-
tidu;
Ixiklirimiz üstidə hərhil esil mewə-qiwilər bar-
dur;
Yengi həm konimu bardur;
Sən üqün ularni toplap təyyarlidim, i
səyümlüküm!»□

8

Dawami — Xulamit səzini dawamlaxturidu

1 «Ah, apamning kəksini xorioqan inimdek bol-
sang'idi!

Seni talada uqritar bolsam, səyəttim,

□ 7:11 «**I səyümlüküm, keləyli, Etizlarəqa qikayli; Yezi-
larda tünəp keləyli,...**» — Xulamitning öz yurtini yənə
kərgüsi, xu yərdə Sulayman bilən dalada muhəbbətləxküsi bar
idi. 12-13-ayətnimu kəring. □ 7:13 «**Muhəbbətgüllər axu
yərdə öz purikini puritidu**» — «muhəbbətgül» degən gül jinsiy
muhəbbətni qozəydiyəqan birhil gül. «**ixiklirimiz üstidə
hərhil esil mewə-qiwilər bardur, ...sən üqün ularni toplap
təyyarlidim, i səyümlüküm!**» — Qanaanda (Pələstində)
həklər «ixik üsti»diki bir jaza üstidə hərhil mewə-qewilərnə
saqlaydu.

Wə heqkim meni kəmsitməytti. □

² Mən seni yetəkləyttim,
Apangning öyigə elip kirəttim;
Sən manga təlim berəttim;
Mən sanga tetitku xarabidin iqküzəttim;
Anarlirimning xərbididin iqküzəttim. □

³ Uning sol qoli bexim astida bolatti,
Uning ong qoli meni silaytti!».

⁴ «Silərgə tapilaymənki, i Yerusalem qizliri —
«Uning waqit-saiti bolmiouqə,
Silər muhəbbətini oyoqatmanglar,
qozoqimanglar!» □

*On ikkinqi oylinix — Yezilaroqa, yəni Galiliyəgə
boloqan səpər {8:5-8:7} •••• Xulamitning yur-*

□ **8:1** «**Ah, apamning kəksini xorioqan inimdek bolsang'idi! Seni talada uqritar bolsam, səyəttim, wə heqkim meni kəmsitməytti**» — Pələstində aqa-ukining əzara amraklığını oquq ipadilixi, səyüxi normal əhwal. Axik-məxuxlarning xundak qilixi əyiblik dəp qaraloqəqka, Xulamit «Sulaymanni inimdek bolsidi!» dəp tiləydu. □ **8:2** «**Sən manga təlim berəttim**» — Xulamit Sulaymanning danalığıdin ortaklaxmaqci. Yerusalemdiki ordida turoqanda Sulayman aldirax boloqəqka muxundak pirsət az bolatti. Apisining öyidə bolsa dəhlilər az bolidu. Ərning ayaliqə bilim, danalığıni axurux pirsitini yaritix məs'uliyiti bar. «Sən manga təlim berəttim» degənni baxka birhil tərjimisi: «Xu yərdə apam manga əgətkən». «**Mən sanga tetitku xarabidin iqküzəttim; anarlirimning xərbididin iqküzəttim**» — bəlkim Xulamitning apisi inisini emitkəndək (1-ayət), Sulaymanoqa əmqək saloqusi barlığını bildüridu. □ **8:4** «**...silər muhəbbətini oyoqatmanglar, qozoqimanglar!**» — yaki «...uni baldur oyoqatqininglar, qozoqoqininglarning nemisi?!».

tidiki qizlar awwal sөzlөydu — uni tonumay qalidu

⁵ «Daladin qikiwatkan bu zadi kim?
Өz sөyümlükigə yөlinip?»

«Mən alma dərihi astida seni oyojatkanidim;
Axu yərdə apang toloqak yəp seni dunyaəja
qikarəjanidi;
Axu yərdə seni tuoqquqi toloqak yəp seni
qikarəjanidi».□

Xulamit Sulaymanoja sөz qilidu

⁶ «Meni kenglunggə mөhürdək,
Bilikinggə mөhürdək baskaysən;
Qünki muhəbbət өlümdək küqlüktur;

□ **8:5 Daladin qikiwatkan bu zadi kim? Өz sөyümlükigə yөlinip?»** — Xulamit əsliy toyoja barəjan yol bilən kaytip kelidu. Ular Yerusalemdin yeriha xəhiridiki yol bilən qikip Iordan dəryasi jiləjisini boylap qөл-bayawandin өtүp Xunəmgə kaytidu. Qөл-bayawanning issiki bilən u Sulaymanoja yөlinip mangidu. U xunqə özgərgənki, yurttikilər uni tonumay qalidu. Xunga bu sөzlər Xulamitning yurtidiki qizlarning degini bolsa kerək. **«Mən alma dərihi astida seni oyojatkanidim; axu yərdə apang toloqak yəp seni dunyaəja qikarəjanidi; axu yərdə seni tuoqquqi toloqak yəp seni qikarəjanidi»** — bu sөzlərnı Sulayman Xulamitka eytidu. Sulayman bəlkim birinqi kətim (padiqining kiyapitidə) dəl muxu alma dərihi astida Xulamitni uhlawatkan petidə uqratkanlikini əsləydu. Xu alma dərihi dəl Xulamitning apisi uni tuoqkan jay idi. «Mən alma dərihi astida seni oyojatkanidim» — Muxu «oyojitix» həm uykudin oyojitixnimu, muhəbbətkə oyojitixnimu kərsətsə kerək. Sulayman bilən Xulamit Xulamitning həyati baxlanəjan dəl xu jayda («alma dərihi astida) əzara təwəndiki əhdə (6-ayət) bilən baqlixidu.

Muhəbbətning kizōinixi təhtisaradək rəhimsiz;
 Uningdin qikқан ot uqқunliri,
 — Yahning dəhxətlik bir yalkunidir!□
 7 Kөp sular muhəbbətни өqürəlməydu;
 Kəlkünlər uni oтərk қiləlməydu;
 Birsі: «Өy-təəllukatlırimning həmmisini berip
 muhəbbətkə eriximən» desə,
 Undaқта u adəm kixining nəziridin pütünləy
 qūxüp ketidu».■

*On üqinqi oylinix — Xulamitning yurtioqa,
 öyigə қayitip kelixi. Xulamit kіqіk singlisi
 toqruluk ikki akisioqa sөz қilidu {8:8-8:14}. ••••
 Xulamit ikki akisioqa sөz қilidu*

8 «Bizning kіqіk singlimiz bardur,
 Biraқ uning kөksi yoktur;
 Singlimizoqa əlқilər kəlgən күnidə biz uning
 üqün nemə қilimiz?»□

Ikki akisi jawab beridu

□ **8:6 «Meni kənglūnggə mөhürdək, bilikinggə mөhürdək baskaysən..»** — xərhi: Padixah öz mөhüridin həqқаған ayrılmaydu. Mөhürі bolsa adəttə altun-gөhərdin yasaloğan bolup, intayin қimmətlik nərsə idi. Hərbir nərsə üstigə mөhür baskanning mənisi «bu meningki» degən bolidu, əlwəttə. Xulamit özining Sulaymandin hərgiz ayrılməslikini halaydu, özini aləmgə: «mən Sulaymannikidurmən» dəp ispatlmaqı bolidu. **«muhəbbət... Yahning dəhxətlik bir yalkunidir!»** — «Yah» — «Yahwəh», yəni Pərwərdigarning namining қısқа xəkli. ■ **8:7** 1Kor. 13:8 □ **8:8 «(8-ayət) xərhi»** — Xulamit kіqіk singlisi üqün ənsirəydu. U yatlık boluқuqə қандақ қilip uni pak saқlax kerək? Muxu soal toqruluk oylioqanda bəlkim özining yaxlık waқitlirini əsləydu.

9 «Əgər u sepil bolsa,
Biz uningqa kümüx munar salimiz;
Əgər u ixik bolsa,
Biz uni kedir tahtaylar bilən qaplaymiz».□

Xulamit sөz қilidu

10 «Өзüm bir sepildurmən,
Həm mening көksilirim munarlardəktur;
Xunga mən uning көz aldida hatirjəmlik tapқан
birsidək boldum».□

Xulamit sөzini dawam қilidu

11 «Sulaymanning Baal-Hamonda üzümzari bar
idi,
Üzümzarini baqwənlərgə ijarigə bərdi;
Ularning həmmisi mewisi üqün ming tənggə
apirip berixi kerək idi;
12 Өzümning üzümzarim mana mening aldimda
turidu;

□ **8:9 «(9-ayət) xərhi»** — muxu ayəttə Xulamitning ikki akisi uning soaliqə (8-ayət) jawab beridu. Ularning singlisi özini asraydioqan, nomus қilidioqan қiz bolsa («sepil bolsa»), undaқta akiliri uni mukapatlaydu. Biraқ əgər u nomusni saқlimaydioqan, hətərlik yoloqə қikmaqçi bolsa («ixik bolsa»), akiliri uni pəwқul'addə қоşdaydu. □ **8:10 «10-ayət xərhi»** — Xulamit dərwəкə «sepil» idi — baxқilarning ezitқlukliriqə toluқ qidioquқilikі bar idi, u pütünləy nomusi bilən ötkənidi. Özini pak saқliqəqça u Sulaymanning əhdisini qəbul қilixқа tolimu təyyar idi. U hazır bəlkim ikki akisi əsli özigə yürgüzgən қattik muamilining zərürlükini көrүp yetixi mumkin idi. U sayisiz üzümzarda ixligəndə «ezitқuruluxning ehtimali» az idi; sayisi boloqan mewilik dərəhliri arisida ixligən bolsa, yaman niyətlik adəm təripidin ezitқurulux ehtimali bar bolatti.

Uning ming tenggisi sanga bolsun, i Sulayman,
Xuningdæk ikki yüz tenggæ mewisini
bakquqilaroqa bolsun».□

Sulayman Xulamitqa söz qilidu

¹³ «Høy baqlarda turoquqi,
Həmrahlar awazingni angliqusi bar;
Mangimu uni anglatquzoqaysən».□

Xulamit Sulaymanoqa söz qilidu

¹⁴ «I sөyümlüküm, tez bolə,
Jərən yaki yax buoqidək bol,
Tetitkular taqliri üstidə yügürüp!»□

□ **8:12 «11-12-ayət xərhi»** — 11-12-ayət: bu ayətlərdə Xulamit özining Sulaymanoqa toluq mənsub ikənlikini təkitleydi. U özini Sulaymanoqa beoixliqan bir üzümzaroqa ohxitidu. Sulayman-ning barliq üzümzarlirini bakquqilar özigə tegixlik in'am oqa erixidu, əlwəttə. Xuningoqa ohxax Xulamit hazir Sulaymandin ikki akisi üqün tegixlik in'am berixini soraydu. Qünki ular uni nomusqan kilip toy kiloquqə uningdin həwər elip kəlgənidi. 12-ayət: «Özümning üzümzarim mana mening aldimda turidu» degən sözlər Xulamitning öz xəhsini Sulaymanoqa beoixliqini pütünləy ihtiyarən, pütünləy ərkinlik bilən boldi, döp ipadiləydu həm təkitleydi. Ərkinlik mana muhəbbətning ayrilmas bir qismidir. □ **8:13 «13-ayət xərhi»** — Xulamitning kona dostliri (həmrahlar) bəlkim uningdin nahxa eytixni tələp qilidu. Sulaymanningmu angliqusi kelidu. Xulamit nahxa eytip sirtka qikip, Sulaymanni təwəndikidək qaquiridu. □ **8:14 «Tetitkular taqliri üstidə yügürüp!»** — yaki «Yetitku esümlük taqliri üstidə yügürüp!».

**Muq ddes Kalam (y ngi yezik)
The Holy Bible in the Uyghur language, written in
Pinyin script**

Copyright   2010 Mukeddes Kalam - Uyghur Bible Translation Committee

Language: Uyghur tili (Uyghur)

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution Share-Alike license 4.0.

You have permission to share and redistribute this Bible translation in any format and to make reasonable revisions and adaptations of this translation, provided that:

You include the above copyright and source information.

If you make any changes to the text, you must indicate that you did so in a way that makes it clear that the original licensor is not necessarily endorsing your changes.

If you redistribute this text, you must distribute your contributions under the same license as the original.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

Note that in addition to the rules above, revising and adapting God's Word involves a great responsibility to be true to God's Word. See Revelation 22:18-19.

2021-09-11

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

b6bd0959-14d2-5233-b340-6f210a8f13c5